

**КРЕАТИВЛИКНИ ЎРГАНИШНИНГ НАЗАРИЙ ВА УСЛУБИЙ
ЖИҲАТЛАРИ****Қурбанова Муҳаббат Йўлдош қизи***“Оила ва хотин-қизлар” илмий-тадқиқот институти
лойиҳа иштирокчиси*

Аннотация: Мақолада креативлик феноменининг назарий-илмий жиҳатлари ёритиб берилган. Ижодий тафаккур бўйича психолог олимларнинг илмий тадқиқотлари ўз аксини топган. Шахсда креативлик хусусиятларини ривожлантиришининг қонуният ва механизмлари атрофлича таҳлил қилинган.

Калит сўзлар: Креативлик, ижодий тафаккур, интеллект, қобилият, тасаввур, рационал, интуитив, мантиқий фикрлаш.

"Креативлик" тушунчаси кўпинча ижод тушунчаси билан боғлиқ ва шахсий хусусият сифатида қабул қилинади.

Л.С. Выготский инсониятни яхлит шахс сифатида кўриб чиқади. Шахснинг ривожланиши инсон ҳаёти давомида рўй беради, креативлик эса шахсиятнинг муҳим мезонларидан биридир, чунки ҳаёт жараёнида тасаввур креативликнинг намоён бўлишини таъминлайдиган ички механизм сифатида ривожланади. Креативлик - шахснинг ўзига хос хусусияти, креативлик қобилиятдан далолат беради.

Л.С. Выготский креативлик психологиясини ўрганиб, янги нарсаларни яратиш қобилиятининг намоён бўлиши ва ривожланиши зарурлигини таъкидлайди, унинг ташқи дунёда бирон бир нарса томонидан яратилганлиги ёки маълум руҳий ёки ҳиссий кайфиятнинг аҳамияти йўқ. [1]

С.Л. Рубинштейн креативликни "Янги, ўзига хос нарса яратиш, бундан ташқари, нафақат ижодкорнинг ўзи тарихига, балки фан, санъат ва бошқалар ривожланиш тарихига қирадиган фаолият" деб тушунади.

Я.А. Пономарёв таъкидлаганидек, фақат ички ишлаб чиқилган ҳаракат режасига эга бўлган одам тўлақонли креатив фаолиятга қодир, бу унга маълум бир фаолият соҳасидаги махсус билимларнинг миқдорини зарурий тарзда ўзлаштиришга, шунингдек шахсий фазилатларни талаб қилишга имкон беради.

Я. А. Пономарев креативликни ўрганишга тизимли ёндашувни қўллаган ҳолда, креатив қобилиятларни шакллантириш, ривожлантириш ва амалга оширишнинг муҳим принципини - босқичлари, даражалари, натижаларини ифодалаган: ҳуққатворнинг ривожланган психологик механизмида унинг ривожланиш босқичлари ўзгариб, таркибий даражаларига айланади. Бу ерда тизим омили - ички ҳаракатлар режасини ишлаб чиқишнинг юқори даражаси билан белгиланадиган "онгда" ҳаракат қилиш қобилияти. Креативликнинг психологик механизмининг марказий боғланишининг асосий хусусияти - бу интуитив ва мантиқий фикрлашнинг бирлиги.

Интуитив тафаккур функцияси янгилик яратиш, мантиқийлик функцияси унинг идентификациясидир.

Я. А. Пономарёвнинг сўзларига кўра, креативликнинг моҳияти - бу интеллектуал фаоллик ва фаолиятнинг кўшимча маҳсулотларига нисбатан сезгирлигидир. Ижодкор шахс янгисини яратишдан иборат бўлган ён таъсирларни кўради, креатив бўлмаганлар эса янгиликдан мақсадга мувофиқ натижаларни кўради.

Шундай қилиб, Я.А.Пономаревнинг креативлик назарияси инсон ижодининг шаклланишига ҳисса қўшадиган қуйидаги муҳим фазилатларни ажратиб олишга имкон беради.

Психологик мослашувчанлик инсон психикасининг рационал ва интуитив томонлари билан осонликча ўзаро таъсирлашишга, бу эса ижоднинг психологик механизмининг яхлитлигини англашга имкон беради.

Креатив мотивациянинг кучи одамнинг ноаниқ, яъни психологик вазиятда янгисини топишга бўлган қатъийлигини қўллаб-қувватлайди. Ушбу туртки одамни ноаниқ вазиятдан чиқиш ёки ўзига хослик, аниқлик зонасига киришдан қутқаради.

Одамнинг хилма-хил мавзулар, ижтимоий-маданий ва бошқа контекстлардан хабардорлиги, кенглиги ва чуқурлиги унга креатив изланишнинг инновацион маҳсулотларини тан олишга имкон беради.

Олимлар инсоннинг креатив фаолиятини таъминлайдиган қуйидаги асосий омилларни ажратиб кўрсатишади.

- креативлик
- ижодий потенциал
- интеллектуал фаолият (Д. Б. Богоявленская)
- вазиятдан ташқари иш (В. А. Петровский).

Креативлик - бу "шахс фаолиятида самарали ўзгаришларни таъминлайдиган руҳиятининг хусусиятларининг умумийлиги". Кўпгина муаллифлар томонидан тан олинган креативлик белгилари: интеллектуал креатив ташаббуснинг мавжудлиги, тажрибага очиқликнинг бир тури, янги нарсаларга сезгирлик, муаммоларни кўриш қобилияти ва бошқалар.

Креативлик - бу нафақат фан ёки санъат соҳасида янги нарсаларни яратиш қобилияти, балки ўзига, меҳнатга, мулоқотга, бошқа одамлар билан ўзаро муносабатларга, турли хил муаммоларни ҳал қилишга ва умуман ҳаётга ностандарт муносабатдир.

В.А. Петровский креатив фаолият механизмини тавсифлаш учун ситуацион фаолият тамойилини киритди. У предметнинг қобилиятини вазиятнинг талаблари даражасидан юқорига кўтариш, асл вазифа нуктаи назаридан ортиқча мақсадларни белгилаш қобилиятини намоён қилади. Бу орқали фаолиятнинг ташқи ва ички чекловларини енгиб чиқади. Шундай қилиб, В.А.Петровский креатив фаолиятни рағбатлантирувчи нарсаларга нисбатан ҳаддан ташқари фаоллик сифатида тушунади, бу вазифа доирасидан ташқарига чиқиш, вазифа ва рағбатни ўзгартиришидир.

Д. Б. Богоявленская креативликни вазиятнинг тартибга солилмаган фаолияти сифатида белгилайди, маълум бир муаммонинг чегараларидан ташқарига чиқиш истаги билан намоён бўлади. Унинг таъкидлашича, креатив шахсият тури, фаолият туридан қатъий назар, барча новаторларга хосдир. У интеллектуал фаолиятни яхлит шаклланиш, тизимнинг интеллектуал ва мотивацион таркибий қисмларининг ўзаро таъсирида бўлган жараённинг ўзаро таъсирини акс эттирувчи ва шахснинг вазиятга қараб турғун бўлмаган ишлаб чиқариш фаолиятига имкон берадиган тизим яратувчи омил сифатида таклиф этади.

Креатив фаолиятнинг намоён бўлишини эмпирик тадқиқотларида (Л. Б. Ермолаева-Томина), унинг намоён бўлиши яратувчанлик вазифасининг шаклига, мазмунига, унинг қийинлиги ва қарорнинг мустақиллиги хусусиятига қараб аниқланди.

Иккала гуруҳни креатив фаолиятнинг юқори ва паст даражалари билан таққослаб, "креатив" характер хусусиятларини таъкидлашда биринчи гуруҳ индивидуал хусусиятларнинг комбинациясида иккинчисига нисбатан анча юқори ўзгарувчанлик ва ўзига хосликни намоён қилганлиги маълум бўлди. Иккала гуруҳ субъектларининг когнитив жараёнларини ўрганишда юқори креатив фаоллиги бўлган одамларда сезгирликнинг юқори даражаси аниқланди.

Креатив тафаккурни ривожлантириш учун энг мақбул нарса, бир томондан, идрокнинг ўзига хослиги ва тўлиқлиги, бошқа томондан - объектнинг мумкин бўлган ўзгаришларини кўриш ва иноикос актига креативликни киритишдир. Кенг қамровли тадқиқотлар натижасида креатив фаоллик даражасини белгилайдиган "умумий" омилни аниқлаб бўлмади.

Шундай қилиб, шахснинг креатив фаолиятининг намоён бўлиши унинг тарбиясининг ижтимоий шароитлари билан боғлиқ эмас, қатъий психофизиологик қонуниятга эга эмас ва шахсий намоён бўлишнинг ўзига хос хусусиятларида акс этмайди. Креатив фаол одамларнинг ягона умумий хусусияти - бу ўзига хослик ва ҳиссий мослашувчанлик.

ҲОЙДАЛАНИЛГАН АДАБИЁТЛАР РЎЙХАТИ:

1. Abdusamatov, N. (2022). PSYCHOLOGICAL SCIENCES. CUTTING EDGE-SCIENCE.
2. Шамсиев, Ў., & Абдусаматов, Х. (2022). ДАСТЛАБКИ МУЛОҚОТ-ШАХС ШАКЛЛАНИШИНИНГ АСОСИ. Central Asian Research Journal for Interdisciplinary Studies (CARJIS), 2(2), 202-207.
3. Abdusamatov, N. (2019). SOCIAL PSYCHOLOGICAL CHARACTERISTICS OF EXTRAMARITAL RELATIONS. European Journal of Research and Reflection in Educational Sciences Vol, 7(2).

4. Абдусаматов, Х. (2022). ИСЛОМ ДИНИДА ОИЛАВИЙ МУНОСАБАТЛАР БУЗИЛИШНИНГ ПСИХОЛОГИК ТАЛҚИНИ. BARQARORLIK VA YETAKSHI TADQIQOTLAR ONLAYN ILMIY JURNALI, 327-329.

5. Abdusamatov, H., & QURBANOVA, M. (2022). Some social and psychological advice for families who have been destroyed. In Conference Zone (pp. 22-24).

6. Abdusamatov, H. U. (2022). Migrant families by foreign scientists learned. Central asian research journal for interdisciplinary studies (CARJIS), 2(2).

7. Dildora, N., & Social, A. K. psychological characteristics of families on the verge of divorce 2021. Special Issue on Engineering Technologies and Management C-3889-3897.